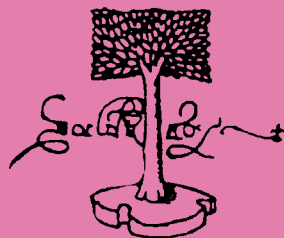

Año XLIX. urtea

124 - 2017

Uztaila - abendua

Julio - diciembre

FONTES

LINGVÆ

VASCONVM

STVDIA ET DOCUMENTA

SEPARATA

XVIII. mende erdialdeko

Etxalarko dotrina

Urtzi REGUERO-UGARTE

XVIII. mende erdialdeko Etxalarko dotrina

Dotrina de Etxalar de mediados del siglo XVIII

Doctrine of Etxalar of mid-eighteenth century

Urtzi REGUERO-UGARTE
Euskal Herriko Unibertsitatea, UPV/EHU
urtzi.reguero@ehu.eus

Lan hau ondoko ikerketa talde eta proiektuen baitan egin da: «Monumenta Linguae Vasconum (V): periodización y cronología» (FFI: 2016-76032-P), «Hizkuntzalaritza Teoriko eta Diakronikoa: Gramatika Unibertsala, Hizkuntza Indoeuroparrak eta Euskara» (UFI11-14) eta «Historia de la lengua vasca y lingüística histórico-comparada» (IT 698-13). Bestalde, Pello Apezetxea Zubiri Etxalarko apaizaren adeitasunari eta laguntzari esker eskutan izan dut dotrina jasotzen duen bataio-liburua eta, beraz, eskuizkribua ikusteko aukera; bihoazkio eskerrak hemendik. Orobat, Ekaitz Santazilia eta ohargile anonimoak eskertu behar ditut artikuluauren aurreko bertsio bati egindako iruzkin baliagarriengatik. Zalantzarik gabe, hobekuntza nabarmena izan du artikulua beren oharrei esker. Halere, dauden huts guztiak nire-nireak dira.

Jasotze data: 2017/08/25. Behin-behineko onartze data: 2017/09/19. Behin betiko onartze data: 2017/10/09.

LABURPENA

Artikulu honek XVIII. mendearen erdialdean Joan Bautista Sanzberro etxalartarrak idatzitako euskarazko dotrinaren edizio filologikoa dakar. Testuaren edizioarekin batera, hizkuntza-azterketa eta garai bertuko beste testu batzuetako euskararekin egindako konparazioa ere badaude.

Gako hitzak: dotrinak; testu zaharrak; dialektologia; Sanzberro.

RESUMEN

Este artículo contiene la edición filológica de una breve doctrina cristiana escrita por Juan Bautista Sanzberro, de Etxalar, a mediados del siglo XVIII. Junto con la edición, también presentamos un análisis del euskera del texto y una comparación con el euskera de otros textos contemporáneos de la doctrina.

Palabras clave: doctrinas; textos antiguos; dialectología; Sanzberro.

ABSTRACT

In this work, we present a philological edition of a doctrine written in mid-eighteenth century by Joan Bautista Sanzberro from Etxalar (Navarre). In addition, we have done a language analysis of the Basque language employed in the text. To end with, we compare the variant used in the text with that employed in other contemporary texts.

Keywords: doctrines; old texts; dialectology; Sanzberro.

1. SARRERA. 2. EGILEA ETA DATA. 3. EDIZIO IRIZPIDEAK. 4. TESTUA. 5. HIZKUNTZA AZTERKETA. 6. FAKSIMILEA. 7. ERREFERENTZIAK.

1. SARRERA

Saiotxo honetan XVIII. mendearen erdialdean idatzitako euskarazko testu bat dakart. Hain zuzen ere, Bortzirietako Etxalar herriko elizan agertu zen aipatu lekukotasuna, eta bertan dago, oraindik, XVIII. mendearen lehen erdiko bataio-liburuan. Testua euskaraz idatzitako dotrina labur bat da, eta 1702-1749 bitarteko bataioak jasotzen dituen bigarren liburuaren lehen orrialdeetan dago eskuizkribua. Orotara, hiru orrialde ditu.

Lehenengoz, ustez behinik behin, Satrustegik (1978-79) eman zituen ezagutzera dotrinaren testu zati batzuk. Ondotik, osorik jaso zuen *Euskal testu zaharrak I* (78-80) bilduman.

Hona ekarritako edizioa berria da, Etxalarren dagoen jatorrizko eskuizkribuan oinarrituta. Edizioaz gain, egileari eta dotrinaren datari buruzko informazioa badakar saio honek. Akabuan, dotrinako euskararen azterketa bat dago, eta geografikoki hurbilekoak edo garaikideak diren beste testu batzuekin erkatu dut, zenbait kasutan: Miguel Elizalderen gutunak, Irungo testuak (Reguero, 2017), Baztango sermoiak (Lekaroz, 2006), *Le Dauphin* itsasontziko lapurterazko gutunak (Lamikiz, Padilla & Videgain, 2015), Mikelestorena lesakarrak idatzitako *Cerura nai duenac ar dezaquen vide erraza* (1751). Eranskin moduan jatorrizkoaren irudiak eman ditut.

2. EGILEA ETA DATA

Dotrinak ez dakar urterik, ezta egilerik ere, baina liburuko gainerako testuen idazkera berbera denez, ziur egon gaitezke dotrinaren idazlea Joan Bautista Sanzberro dela.

Duela gutxira arte, gutxi zen dotrina laburto honen egileaz genekiena; orain, ordea, Lekarozek (2014) datu gehiago eman dizkigu.

Dirudienez, Sanzberro 1701eko irailaren 10ean jaio zen Etxalarko Iriarte etxean. Izandako ikasketen berri gutxi lortu duen arren, Lekarozek baieztatzen du berandu hasi zuela eliza-ibilbidea: 25 urte beteta zituenean. 1727ko ekainean hartu zuen Oiarzungo San Esteban elizan lehen ordena txikia; urte bereko abenduan Graduak hartu zituen Uharteko San Joan parrokian. 1728an Etxalarko Francisco Sanzberro apaizak kapilautza sortu zuen Etxalarren eta Joan Bautista Sanzberro aukeratu zuten kapilau. 1730ean bihurtu zen apaiz. 1730-1744 bitarteko bataio-liburuetako sinadurek erakusten dutenez, orduko Etxalarren zenbait apaiz zeuden, eta 1744ko azaroaren 18an agertzen da lehen aldiz Joan Bautista Sanzberroren sinadura. Hortik aurrera, tarteka agertzen da 1745eko azarora arte. Geroztik ez da haren sinadurarik ageri 1749ra arte. Hori horrela izanda, Lekarozek garbi ikusten du 1740. urtetik aurrera Etxalarko apaizetako bat izan zela, eta hainbatetan erretore-zereginak bete zituela.

Hain zuzen ere, Lekarozek hamarkada hartakotzat hartzen du dotrinatxoa: arestian aipatu denez, 1702-1749 bitarteko bataioak jasotzen dituen eliza-liburuan idatzi zuen; gainera, heriotza agirietan agertzen denez, 1751n hil zen Sanzberro. Beraz, hori jakinda eta liburuan 1749 bitarteko bataioak agertzen direla kontuan izanda, *ante quem* data 1749-1751n jar dezakegu, eta *post quem* data, beharbada, 1740an.

3. EDIZIO IRIZPIDEAK

Hemen aurkezten den honek edizio filologikoa izan nahi du. Horretarako, testuak duen jatorrizko grafia mantendu dut, baina hitzen banaketa eguneratu. Halaber, testuan aurkitutako hutsak oro zuzendu eta oharretan eman dut horren berri. Halere, eskuizkribuan falta den letraren bat gehitu dudanean, [] artean eman dut. Esan gabe doa, edizio hau paratzeko, Etxalarko elizan dagoen jatorrizko bertsioa erabili dudala. Horretaz gain, Satrustegiren (1987) edizioa ere eskura izan dut eta desberdintasunak oharretan jarri.

4. TESTUA

<1> Ch[r]istau fidel gucia dago osoqui obligatua devociua yduquicera viocetic guruce-
ra. Christo il cen gurucean, il biar dugu aren fedean. Il cen gure salbaceco, culpatic gu
ateraceco. Artu biar¹ dugu costumbrea eguiteco gurucea. Biar dugu ere ciñatu, alaber
ere santiguatu. Cer da, bada, ciñacia? Iru guruce eguitea: copetan lenbicoa, auban

1 biar] <r> lerro artean.

gero bigarrena, yrugarrena bularretan. Beti iduquiceco etan². Copetan libraceco eta gu apartaceco pensamentu gastuetaric, auban libraceco itz gastuetatic, bularretan libraceco eta gaisqui es eguiteco. Cer da, bada, oray, santiguacea³? Guruce bat eguitea copetatic bularretaraño⁴, soin batetic berceraño. Eguizu, bada, bereala, ni nacusazun besala⁵.

Siñestacen dut Jaungoyco ayta podore gucia duena baitan, ceruaren eta lurraren criazallia eta aren seme bacar Jesuchristo gure jauna baitan, cein concebitu baicen Espiritu Santuaren obraz eta graciaz. Yayo cen virgina Mariaganic, padecitu zuben Poncio Pilatosen podoriaren azpian. Cruxceficatu zuten, hil eta orci zuten. Iauci cen infernue-tara eta irurgarren egunean viztu cen hiletaric. Ygan⁶ cen ceruetara eta dago iarriric Jaungoico aita podore gucia duenaren⁷ escuñeco aldean. Andic etorrico da vicien eta ilen iuscacera. Siñestacen dut Espiritu Santua baitan. Eliza Santa Chatolicua⁸, santuen comunonia, vecatuen barcacioa, aragiaren biztea eta biciza secularua. *Amen*.

<2> Fedesco articuluac dire amalau. Zazpiac⁹ dagozca Jaungo[y]cotasunari¹⁰ eta verce zazpiac Jesuchristo gure Jaungoyco jaun eta gizon eguiazcoari¹¹. Jangoicotasunari dagozquionac¹² dire hoc. Lentabicoa siñestea J[a]ungoyco bat podore gucia¹³ duebena¹⁴ baitan. Bigarrena siñestia dela aita. Yrugarrena siñestia dela semea. Laugarrena siñestia¹⁵ dela Esp[i]ritu Santua. Bozgarrena siñestea dela criadorea. Seigarrena siñestea dela salbadoria. Zazpigarrena siñestea¹⁶ dela glorificadorea¹⁷. Guizontasun santuari¹⁸

2 Beti iduquiceco etan] Ez da erraza zentzua harrapatzen, ‘beti haietan izateko’ esan nahi duela dirudi; alegia, gurutzea kopetan, ahoan eta bularrean izateko, baina Nafarroako beste dotrina zaharretan ez da horren ordainik. Satrustegik *iduquicecoetan* mantentzen du, eskuizkribuan bezala.

3 santiguacea] *santig-* ondoren tatxadura dago eta jarraian *guacea* gehitua.

4 bularretaraño] esk. *bularrateraño*. Zalantzarik gabe hutsa dago hitz honetan, baina *bularrateraño* ere izan liteke. Dena den, testuan bertan *bularretan* agertzen denen, *bularretaraño* zuzendu dugu. Satrustegik, ordea, *bularrateraño* mantendu zuen.

5 besala] esk. *besalala*. Irakurketa aski ziurra da, eta argi eta garbi jartzen du *besalala*; Satrustegik ere hala dakar. Halere, testuan bertan beste pasarte batzuetan *bezala* agertzen da, neutralizaziorik gabe. Gainera, testuan ez dago txistukariaren neutralizaziorik bokal artean.

6 Ygan] <n> lerro artean gehitua.

7 duenaren] <a> eta <r>-ren artean orban bat dago, <c> edo <l> izan daiteke.

8 Chatolicua] ziurrenik errata da, eta *Catholicua* behar luke hitzaren erabilera tradizioaren arabera.

9 zazpiac] jarraian tatxaturik *dire* dator.

10 Jaungoycotasunari] esk. *jaungocotasunari*. Idazlearen *usus scribendi*-ari jarraituz, <i> eta <y> berrezar genezake, baina gehienetan <y> duenez, hala zuzendu dugu.

11 eguiazcoari] lehen <i> lerro artean.

12 dagozquionac] bigarren <o> lerro artean.

13 podore gucia] lerro artean.

14 duebena] beharbada errata *dubena*-ren ordez.

15 siñestia] esk. *sinestia*.

16 siñestea] esk. *sinestea*.

17 glorificadorea] aurretik *salbadoria* dago idatzirik baina ondoren tatxaturik.

18 Guizontasun santuari] hasieran *guizontasunari* idatzia, ondoren *-ari* tatxatu eta lerro artean gehitu zen *santuari*.

dagosquionac dire hoc. Lenbicoa siñestia Jesuchristo gure jauna guizontasunas be-
zanbaitean¹⁹ concebitu cela Espiritu Santuaren obras. Bigarrena siñestia yayo cela Santa
Maria virg[i]naganic, ura virgen geldicen cela, erdi biño len, erdician eta erdiaz guero.
Yrugarrena siñestia padecitu zuela pasionia eta eriocia gu becatarien²⁰ salbaciagatic.
Laugarrena siñestea²¹ yauci cela infernuetara eta atera cituela santuven arimac, ceñec
vaizaunden²² aren etorce santuaren beguira. Boscarrena siñestea bistu cela irugarren
egunean yletaric. Seigarrena siñestea ygan cela ceruetara eta dagola yarriric J[a]ungoy-
co ayta podore gucia duenaren escuñeco aldean. Zazpigarrena siñestea etorrigo dela
vicien eta yllen²³ juscacera, onei emaiteco gloria ceren guardatu citusten aren manda-
mentu santubac; gaistuei betico pena, ceren guardatu echitusten.

<3> Jaungoycoaren legueco mandamentu santuac dirade amar. Lenvico²⁴ irurac
Jaungoycuaren onrari dagosquionac eta verce zazpiac lagun projimuaren prove-
chuari. Lentabicia Jaungo[y]co²⁵ bat mayta dazagulla²⁶ gauza guciac baña gue-
yago²⁷. Bigarrena estaguigula iuramenturic banoqui. Yrugarrena²⁸ bestaegan²⁹
santifica³⁰ dazagula. Laugarrena ayta eta ama onrra dazagula. Bosgarrena nior
ill eztecegula. Seygarrena araguiaco beccaturic eguin³¹ estazagula. Zazpigarrena
deusic ebatchi estezagula. Zorcigarrena falso testimonioriq alsa³² estezagula eta es
guezurriq erran. Bedezigarrena³³ berceren senarriq edo emasteriq deseza estecegula.

19 bezanbaitean] ez dut beste inon aurkitu aldaera hau, baina Beriainek adibidez *zenbait* : *zeinbat* txandaketa du.

20 becatarien] ez dago ziur *becatarien* ala *becatorien* jartzen duen. Satrustegik ere *becatarien* dakar.

21 siñestea] esk. *siñestea*.

22 vaizaunden] lehen <n> hori bigarrenak eragindako duplografia izan daiteke.

23 illen] esk. *il-len*.

24 lenvico] jarraian tatxaturik *-ac* dago.

25 Jaungoyco] esk. *jaungoco*. Idazlearen *usus scribendi*-ari jarraituz, <i> eta <y> berrezar liteke, baina gehie-
netan <y> duenez, hala zuzendu dut.

26 dazagulla] <ll> ez bide da sabaikarizat hartu behar; begira beherago *dazagula*, *estazagula* eta *estezagula*,
<l>rekin.

27 gueyago] <u> lerro artean.

28 Yrugarrena] esk. *yrurgarena*.

29 bestaegan] irakurketa ez da erabat ziurra, eta <e>-ren ordez, <l> ere irakur daiteke, Satrustegik egin bezala.
Interpretazioa oso erraza ez bada ere, pentsa daiteke Sanzberroren nahia zela *bestaetan* 'festetan' idaztea
eta <g> hori, beharbada, aurreko hitzak duenaren eraginez izatea. Ideia honen alde egiten dute beste lekuko-
tasun batzuek; Beriainek dotrinan honelaxe dakar: *Irurgarrena*, *ygandeac* eta *iayac beguira diçagula*. Eli-
zalderean 1735ko dotrinan ere 'jaiak begiratzea' da Jaungoikoaren legeko hirugarren mandamentua. Gutxi
diren arren, XVIII. mendeko adibide batzuek *-a* duten hitzek bukaera hori mantentzen dute: *bonraetan* eta
puntaen daude 1729ko sermoi batean eta *bienaventuranzaen* dakar Elizalderen dotrinak 1735ean (Regue-
ro, 2017, 550. orr.).

30 santifica] esk. *satificadazagula*.

31 eguin] esk. *enguin*.

32 alsa] aurretik zerbait tatxaturik.

33 Bedezigarrena] esk. *Bedezi-/cigarrena*; ziurrenik duplografiaz. Hala ere, Satrustegik *bedecigarrena*
dakar. Eskuizkribuan ikus daitekeenez, *-zi-* gainerako letrak baino lodiago eta ilunxeago dago, baina ez
da arazo handirik *-zi-* irakurtzeko.

Amargarrena berderen ontasunig desea estecegula. Amar mandamentubac daude bietan: Jaungoyco bat maytacean gauza guciac baño gueyago eta lagun progimua gueuren buruaq bezala. *Amen*.

5. HIZKUNTZA AZTERKETA

Fonologia aldetik berrikuntza batzuk ditu dotrina honek, bereziki bokaletan: *oa > ua* bilakabidearen kasu batzuk ditugu: *Jaungoycuaren, lentabiccua, devociua*. Dirudienez, aski berritzaile da Bortziriak alde horretatik, ez baita lekukotasun zaharragoetan bilakabide hori maiz ageri (Reguero, 2017, 549. orr.). Orobat *ea > ia* bilakabideaz; horren adibide gehiago ditu testuak, hauek esaterako: *biar* ‘behar’, *ciñacia, criazallia, podoriaren, siñestia, glorificadora*. Dena den, salbuespenak ere badaude: *gurucean, fedean, egitea*, etab. Bestalde, hiatotetan *uV > ubV* bilakabidea dugu: *auban, zuben, duebena, santuwen, santubac, mandamentubac*. Ikus daitekeenez, hiru ezaugarri horietan berritzaile suertatu da Bortziriak. Nafarroako testu zaharretan ez da erraza halakoak aurkitzen. Dena den, orduko Lapurdiko eta Gipuzkoako ipar-ekialdeko testuetan agertzen dira: 1721eko Irungo Udaleko euskarazko lekukotasun batzuetan *nubenac* ‘nuenak’ eta *contubac* ‘kontuak’ agertzen dira, besteak beste (Reguero, 2017, 549. orr.). Lapurdin ere ez da falta halako adibiderik: *Le Dauphin* itsasontziko 1757ko euskarazko gutunetan bilakabide horren adibideak badaude (Lamikiz, Padilla & Videgain, 2015). Nafarroan ezaugarria aurreko mendean ere lekukotzen da Bortzirietan: *escussatuba* eta *contuba* agertzen dira, besteak beste, Miguel Elizalde etxalartarrak eta bere izebak idatzitako gutunetan (Reguero, 2017, 309. orr.). Halere, Lesakakoa zen Mikelestorenak ez dakartza bilakabide horiek. Bokalez den bezainbatez, *e-u > i-u* gertatu da ‘eduki’ aditzean: *yduquicera, iduquiceco*. Mikelestorenak badu *iduki* aldaera. Era berean, *podore* aldaeran ikus dezakegunez, *o-e > o-o* gertatu da, ia Nafarroa osoan bezala.

Kontsonanteei dagokienez, *-r(t)z-* multzoa dago *verce* adibidean. Halere, Bortzirietan bertan Mikelestorenak *beste* dakar beti, XVIII. mendearen erdialdean. Bestalde **j-*ren ahoskera sabaiaurrekoa dela dirudi: *yayo, iauci, iarriric, iuscacera*. Txistukarrietan, *ez + zituzten* bilketan *echitusten* dugu; dena den, ezin jakin afrikatu sabaikaria edo bizkarkaria islatzen duen. Igurzkarien neutralizazioa bide dago, bereziki herskari aurretik: *gaisqui, gastuetaric, fedesco, dagosquionac, gaistuei*, baina *eguiazcoari*. Kasu batean hitz amaieran dugu: *es*; halere, *obraz* eta *graciaz* ditugu. Oro har, bokal artean ez da txistukari igurzkarien arteko neutralizaziorik: *eguizu, nacusazun, gucia*, baina *besala* dago behin, *bezala* ere badagoen arren. Mikelestorenak ondo bereizten ditu, testuinguru guzietan, afrikatu eta igurzkariak. Azkenik, sabaikaritzea dugu, bai dipton-go ondoren bai /i/ bokalaren ondoren: *siñestacen, bularretaraño*. Hotsen aurkezpena amaitze aldera, interesgarriak dira ozen ondoko herskariak, ez baitira ahostun egiten: *pensamentu, lentabiccua, iuramentu*. Hori horrela, goi-nafarrerazko *sandu* aldaeraren orde, *santu* erabiltzen da. Mikelestorenak *pensamentu, urriquimentu, adimentu* eta *santu* dakartza. Egun, *santu* dago Bortzirietan (Zelaieta, 2011).

Morfologiaz den bezainbatean, hirugarren graduko erakusleetan *etan* ‘haitan’ dugu: *beti iduquiceco etan*. Horrez gain, ekialde zabaleko berrikuntza den *baita-* agertzen da

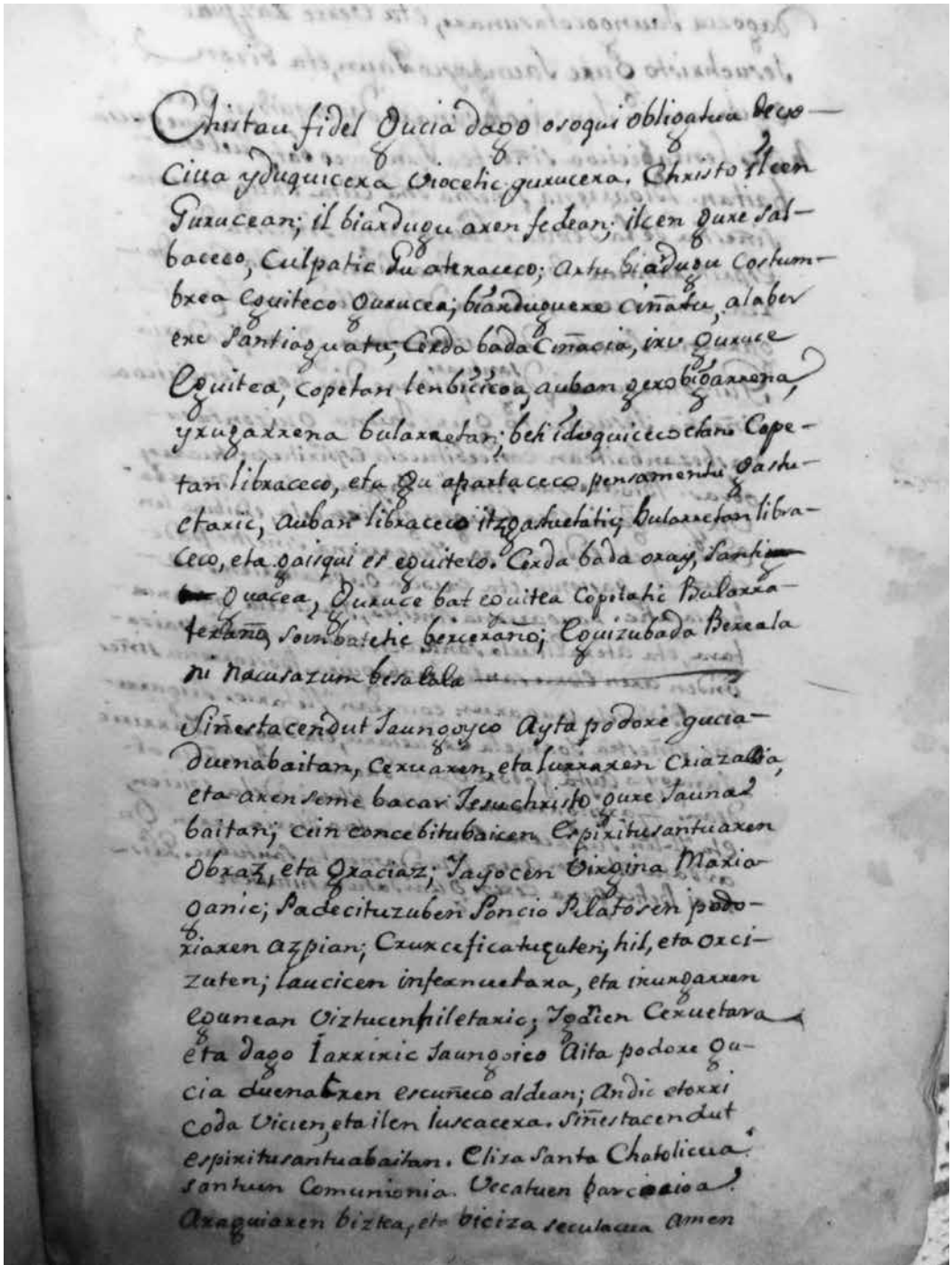
bizidunen kasuetan: *podore gucia duena baitan, Jesuchristo gure jauna baitan, siñes-tatcen dut Espiritu Santua baitan*. Hala eta guztiz ere, arkaismo gisa, *-ganik* duen adibiderik bada: *yayo cen Virginia Mariaganic*. Mikelestorenak *-gan-* baizik ez dakar. Ablatiboan *gastuetaric, hiletaric* agertzen den arren, *gastuetatic* ere badago; azken aldaera hori da Mikelestorena lesakarrak beti dakarrena. Bortzirien ondoan, Baztanen *-etaik* eta *-etarik* dakartza 1791ko sermoiak (Lekaroz, 2006). Interesgarria bide da ezaugarri hori, Nafarroako mendebaldea erdialde/ekialdetik bereizten duen isoglosa baita. Mendebaldean *-etatik* forma berria dago, gainerakoan *-eta(r)ik* aldaera zaharra. Salaberrik (2000, 896. orr.) dioenez, Iruñetik iparraldera eta ekialdera erabiltzen da *-etarik*; aldiz, hegoaldean eta mendebaldean *-etatik* forma berriagoa dago. Egungo datuak erabiliz, Zelaietak (2011, 201-202. orr.) Urdazubiko, Zugarramurdiko eta Baztango mintzoak mendebaldeko eta erdialdeko mintzoetatik bereizteko ezaugarritzat dakar. Horrezaz landara, goinafarrerak duen berrikuntzetarik bat da instrumentalaren aldaera apikaria. Dena den, hizketa batzuek ez dute berrikuntza hori, eta Bortziriak kanpoan da (Zelaieta, 2011, 188. orr.; Reguero, 2017, 576-578. orr.); beraz, dotrina honetan, instrumentalean bizkarkaria eta apikaria ditugu: batetik, *obraz, graciaz* eta, bestetik, *obras* eta *guizontasunas*. Bide batez, Mikelestorenak ere halaxe du. Nafarroako iparraldeko ibarrak (Baztan eta Bidasoa) gainerako Nafarroako eskualdeetatik bereizten duen beste ezaugarria da latinetik datozen maileguetan *-ione* egitea, ez *-io*; hori horrela, Sanzberrok *-ione* du: *comunionia, pasionia*. Hala ere, *-tione* > *-zio* egin da: *barcacioa*. Ezaugarri horretan, Bortziriek Lapurdirekin bat egiten dute, eta gainerako Nafarroatik aldentzen dira (Reguero, 2017). Edonola ere, Mikelestorenak beti du *-zio*: *barcacio, devocio, oracio*. Izenordainetan Gipuzkoako eta Nafarroako autoreengan ohikoa den *gueuren* aldaera pleonastikoa dugu. Mikelestorena lesakarrarena da ondokoa: *gueren damuarequin zure damua*.

Aditz morfologiari dagokionez, aditz izenetan *-iten* mantentzen da: *emaiteco*; halere, adibide bakarra da. Dena den, Mikelestorenak *egoteac* eta, behin eta berriz, *ematen* ditu. Horrezaz landara, *izan* aditzaren iraganeko erroa *-e-* da beti: *il cen, concebitu baicen, yayo cen*. Orainaldiko hirugarren pertsona pluralean behin *dirade* agertzen bada ere, gainerakoetan *dire* dago, baina ez dirudi *ia* > *ie* bilakabidea denik, ez baita beste adibiderik, beraz berrinterpretazioz izan liteke *dira* batetik abiatuta. Adizkiaren forma hori oso ohikoa da Nafarroan, baita *ia* > *ie* bilakabidea ez duten lekuetan ere. **Edun* aditzaren erroa *-u-* da: *dugu*. Mikelestorenak ere, nagusiki, *-u-* badu ere, *dezu* ere erabiltzen du. **Ezan* adizkietan *-a-* agertzen da: *mayta dazagulla, onrra dazagula, eguin estazagula*, baina ez beti eta sistematikoki: *nior ill eztecegula, deusic ebatchi estezagula, alsa estezagula...* Subjuntibo trinko bat ere agertzen da: *estaguigula* ‘ez dezagula egin’. Emandako adibideetan ikus daitekeenez, indikatibokoak ez diren perifrasiatan aditzoina erabiltzen da: *mayta dazagulla, onrra dazagula, alsa estezagula*, baina *ebatchi estezagula*. Azkenik, *egokitu* aditzean *dagozca* eta *dagosquio* adizkien arteko txandaketa dago. Erdialdeko idazleen artean, ohikoa bide da bi formak erabiltzea; Mendiburuk eta Kardaberatzek, adibidez, biak dituzte.

Sintaxi aldetik TOGEN egitura erabiltzen da: *il cen gure salbaceco, vicien eta ilen iuscacera*. Halere, egitura hori espero genukeen kasu batean ez da halakorik: *culpatic gu ateraceco*. Bestalde, konparaziozko perpausetan *baño* eta *baña* agertzen dira: *gauza guciac baña gueyago* eta *gauza guciac baño gueyago*.

Lexiko aldetik aipagarri dira goi-nafarrerazko ondokoak: *igan* ‘igo’ erabiltzen da Nafarroako iparraldean, erdialdean eta ekialdean, eta halaxe dakar Sanzberrok, Mikelestorenak bezala. Bestalde, *iru* agertzen da, baina *-garren* atzizkiarekin *yrugarren* eta *yrurgarren* formak dakartza dotrinak. Zenbakiez ari garela, aipagarri da *bedezigarren* adibidean, *bedezi* ‘bederatzi’ Bortzirietako aldaera agertzen dela. Azkenik, *siñestacen* aldaera nafarraren ondoan, *siñestea* aldaera orokorra ere badago.

6. FAKSIMILEA

Federico Arhikuluc Dixe Amalav. Lazpiac Dixe
 Dagozia Saunocotarunaxi, eta Oxece Lazpiac
 Seruchxito Dixe Saunogio Saun, eta Dizon
 Egozcoaxi. Saunogio Saunaxi Dagozquinac Dixe
 hoc Lentabicioa sinestia Saunogio bat, ^{poporeguia} duebend-
 baitan. Biogaxena sinestia dela Aita. Inuogaxena
 sinestia dela semea. Inuogaxena sinestia dela
 Espiritusantua. Borogaxena sinestia dela Criado-
 tea. Seioaxena sinestia dela Salbadorea. Lazpi-
 gaxena sinestia dela ~~Salbadorea~~ Olorificadorea
 Guizontarunaxi, ^{Santuar} Dagozquinac Dixe hoc. Lenbicioa
 sinestia Seruchxito. Dixe Sauna Guizontaru-
 narbezanbaitean conicebitucela Espiritusantuar
 obrar. Biogaxena sinestia Dagozela Santa Maria
 Oixona Jani Oxa Virgen geldizencela, edibino len-
 cidician eta ladiatogero. Inuogaxena sinestia pade-
 cituzela paronia, eta exicia Oubecatorien sal-
 baciaotic. Lauogaxena sinestia, Jani cela infanua-
 tara, eta atexacitucela Santuven aximac Cerecvaiza-
 onden axen Olorice santuaranbequira. Borogaxena sine-
 tea bitucela Inuogaxen eounean Yletaxic. Seioaxe-
 na sinestia Joancela Cexuetaxa, eta Dagozela Janxi
 Saunogio Ayta podore Guia Duenaxen Espiritu al-
 dean. Lazpiogaxena sinestia Oloricodela Oixien,
 eta Il-len Jusacaxen Onei emateco Oloria Cexen Qu-
 ardata Chuden Axen Mandamentu Santubac. Gati-
 fuei Behicpena Cexen Guardata bitucelen

Jaungoicoaxen leueio Mandamenturantuae
 Dixade Amax, leuicic^o ~~uaxac~~ Jaungoicuaxen
 Onxaxi dagorquionac, eta Uexce Zazpiac Jaun
 Proximiaxeni piovechuaxi. Lettabicicia Jaun-
 gocobat Maytadazaqulla Gauzaquiac Baña ^oeya
^o. Bigaxxena Estaguiqula Iuxamentuac Ba
 noqui. Iuxgaxena Bortalgan Satificadazaqu
 la. Iaugaxxena Ayta, eta Ama Onxadaza-
 gula. Boroaxxena Nior ill eztecequla. Seyoa-
 xena Axaoiazco Beccaturac enquin estaza
 gula. Zazpiogaxxena Deusic lbathi estezagula
 Zoxcigaxxena falsotestimonioxiq ~~eta~~ Alra
 estezagula, eta esquezuxxiq exxari. Bedexi
 Cigaxxena Bexcezen Senaxxiq, edo Emartexiq
 Dereá estecequla. Amangaxxena. Bexcezen Onta-
 suniq Dereá estecequla. Amax Mandamen-
 tubac daude Bietan, Jaungoicobat Maytacean
 Gauza quiac Baño queyago, eta Jaun Pro-
 ximua Dueueen Buxuag bezala amen

7. ERREFERENTZIAK

- Lamikiz, X., Padilla, M. & Videgain, X. (2015). *Othoi çato etchera. Le Dauphin itsa-sontziko euskarazko gutunak (1757). Lapurdumen ale bereziak 2.*
- Lekaroz, G. (2006). Antzinako baztanera: XVIII. mendeko prediku argitaragabe bat. *FLV*, 101, 69-94.
- Lekaroz, G. (2014). Sanzberro, Juan Bautista (1701-1751). *Lingua navarrorum. Euskara eta Nafarroa, atzo eta gaur – Navarra y el euskera, ayer y hoy* [bloga]. Hemendik hartua: <http://linguanavarrorum.blogariak.net/2014/09/23/juan-bautista-sanzberro-1701-1751/> (kontsulta: 2017/09/28).
- Mikelestorena, J. (1751). *Cerura nai duenac ar dezaquen bide erraza*. Iruñea: Martin Joseph Radaren etxea.
- Reguero Ugarte, U. (2017). *Goi-nafarrera arkaiko eta zaharra: azterketa eta testuak* (doktorego tesia). UPV/EHU.
- Salaberri Zaratiegi, P. (2000). Iruñerriko eta inguruko ibarretako euskararen gainean. *Euskera*, 45(2), 881-920.
- Satrustegi, J. M. (1978-79). Contribución al fondo de textos antiguos vascos. *ASJU*, 12-13, 225-245.
- Satrustegi, J. M. (1987). *Euskal testu zaharrak I*. Iruñea: Euskaltzaindia.
- Zelaieta, E. (2011). *Baztan-Bidasoako hizkeren azterketa dialektologikoa*. Iruñea-Bilbo: Nafarroako Foru Aldundia-Euskaltzaindia.